

УДК 332.1:[338.46:34](477)

Хохуляк О.О.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри соціально-гуманітарних та загальноекономічних дисциплін
Новокаховського гуманітарного інституту
Відкритого Міжнародного університету розвитку людини «Україна»

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ СВІТОВОГО ДОСВІДУ РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ТА РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ ЮРИДИЧНИХ ПОСЛУГ

Статтю присвячено аналізу проблем застосування в Україні світового досвіду регулювання національних та регіональних ринків юридичних послуг. Здійснено характеристику основних чинників, що впливають на розвиток зарубіжного національного та регіонального ринків юридичних послуг. Узагальнено практику регіонального регулювання ринку юридичних послуг у різних країнах. Виявлені найбільш уживані інструменти регіонального регулювання зарубіжного ринку юридичних послуг.

Ключові слова: ринок юридичних послуг, національний ринок юридичних послуг, регіональний ринок юридичних послуг, інструменти регіонального регулювання ринку юридичних послуг.

Хохуляк О.О. ПРОБЛЕМЫ ПРИМЕНЕНИЯ В УКРАИНЕ МИРОВОГО ОПЫТА РЕГУЛИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ И РЕГИОНАЛЬНЫХ РЫНКОВ ЮРИДИЧЕСКИХ УСЛУГ

Статья посвящена анализу проблем применения в Украине мирового опыта регулирования национальных и региональных рынков юридических услуг. Дана характеристика основных факторов, влияющих на развитие зарубежного национального и регионального рынков юридических услуг. Обобщена практика регионального регулирования рынка юридических услуг в разных странах. Выявлены наиболее используемые инструменты регионального регулирования зарубежного рынка юридических услуг.

Ключевые слова: рынок юридических услуг, национальный рынок юридических услуг, региональный рынок юридических услуг, инструменты регионального регулирования рынка юридических услуг.

Khokhuliak O.O. PROBLEMS OF APPLYING INTERNATIONAL EXPERIENCE OF REGULATION OF NATIONAL AND REGIONAL LEGAL SERVICES MARKET IN UKRAINE

The article is devoted to analysis of the problems of applying international experience of regulation of national and regional markets of legal services in Ukraine. Carried out characteristics of the major factors, influencing on the development of foreign, national and regional legal services market. Generalized practice of regional regulation of legal services market in different countries. Found most commonly used instruments for regional regulation of foreign legal services market.

Keywords: legal services market, national legal services market, regional legal services market, instruments of regional regulating of the legal services market.

Постановка проблеми. Розвиток ринку юридичних послуг є однією з головних ознак цивілізованого суспільства, вирішальною передумовою стабільності розвитку економічної системи на загальнонаціональному та регіональному рівнях, гарантує узгодженість реформ в Україні зі стратегічними пріоритетами розвитку та модернізації Європейського Союзу. Це зумовлює необхідність наукового вивчення питань, пов'язаних із розробкою організаційно-економічних механізмів формування та розвитку регіонального ринку юридичних послуг на основі наявних досліджень узагальнення світового досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти формування системи регіональних ринків загалом та окремих регіональних ринків знайшли своє відображення в дослідженнях як зарубіжних, так і вітчизняних теоретиків та практиків: С. Байлика, А. Байматова, В. Геєця, З. Герасимчук, М. Долішнього, С. Дорогунцова, Т. Качали, І. Кривов'язюк, Е. Лібанової, Р. Манн, М. Новосолова, В. Павлова, У. Садової, Л. Семів, Д. Стеченко, О. Теліженко, І. Шевчук, О. Філонич, Л. Чернюк, Р. Шніпера та ін. Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте наукові та практичні засади формування та розвитку як національного, так і регіонального ринку юридичних послуг, його еволюції, структури, механізмів функціонування, напрямків розвитку досліджені недостатньо, і сьогодні ними займаються переважно практикуючі фахівці юридичного бізнесу або представники правових наук. Складність, недостатня вивченість і невирішеність на теоретичному, методологічному та прикладному рівнях питань застосування в Україні

світового досвіду регулювання регіональних ринків юридичних послуг зумовили вибір теми статті.

Мета статті полягає в аналізі та узагальненні існуючих проблем застосування в Україні світового досвіду регулювання національних та регіональних ринків юридичних послуг; характеристиці основних чинників, що впливають на розвиток зарубіжного національного та регіонального ринків юридичних послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток ринку юридичних послуг України загалом та його регіонального рівня зокрема вимагає творчої адаптації світового досвіду щодо поєднання механізмів вільного ринкового регулювання, саморегулювання, регулювання з боку державних та територіальних органів управління. Кожний із механізмів (організаційний, нормативно-правовий, економічний, соціальний, методологічний, інформаційно-комунікаційний, технологічний, поведінковий, маркетинговий та ін.) є унікальним для певної країни, але для ринку юридичних послуг визначним чинником є система права, яка склалася у державі: 1) романо-германська (континентально-європейська) правова система (Франція, Німеччина, Іспанія, Італія, Греція, Польща, Латвія, Швейцарія, Литва та ін. Правові системи слов'янських країн, зокрема Росії та України, споріднені саме через цей тип правових систем), яка поєднує норми, принципи, інститути та галузі права; 2) англо-американська система, яка базується переважно на процедурах, процесах, судовій практиці, судовому прецеденті (США, Канада, правові системи Британської Співдружності націй (36 держав-учасниць); 3) змішана система, яка виникла на

стику двох класичних правових систем і як основну перевагу має взаємне співробітництво та партнерство скандинавських кран для підготовки уніфікованих якісних законів та інших нормативно-правових актів. Сьогодні скандинавський досвід є моделлю для співробітництва на загальноєвропейському рівні [2, с. 31].

Досвід зарубіжних країн щодо становлення, функціонування та розвитку національного та регіонального ринків юридичних послуг не слід застосовувати механічно. Доцільним буде визначити інструменти, що використовують для підтримки розвитку регіональних ринків юридичних послуг у країнах романо-германської сім'ї, до якої історично тяжіє правова система України. Узагальнення особливостей функціонування ринку юридичних послуг країн, включених в англосаксонську правову систему, пов'язане з присутністю (перспективами входження) на вітчизняному ринку представництв великих американських та британських компаній та з планами їх експансії в регіони України. Саме юридичні фірми США та Великобританії займають верхні рядки в рейтингах визнаних юридичних фірм світу, а історія розвитку юридичного бізнесу в цих країнах обчислюється сотнями років. Це робить вивчення цього досвіду вельми корисним, особливо для розвитку в регіонах нових ринкових сегментів (корпоративного, фінансового, банківського права, злиття та поглинання тощо) та освоєння сучасних бізнес-технологій.

Європейський вектор, обраний Україною, породжує і опосередковує прямі та зворотні зв'язки, що виникають між її правовою системою, інститутами з правовою системою ЄС, зумовлює гармонізацію та уніфікацію процедур і технологій та вимагатиме при трансформації ринку юридичних послуг урахувати особливості європейського права (права ЄС), сформованого на основі дотику (конвергенції та дивергенції) романо-германського й англосаксонського права. Європейське право суттєво впливає не тільки на національні правові системи держав – членів ЄС,

його численні норми, але й на українську правову систему, особливо в таких галузях, як адміністративне, митне, фінансове, трудове право, які «інкорпуються у відповідні галузі всіх національних правових систем ЄС» [4, с. 211].

Базовим принципом, на основі якого побудована вся система функціонування ринку юридичних послуг в передових країнах Європи та світу, є принцип вільного вибору клієнтом форми, суб'єкта та змісту юридичної послуги. Держава має планомірно реалізувати політику забезпечення економічної свободи підприємницької діяльності суб'єктів ринку юридичних послуг. Така політика повинна супроводжуватися лібералізацією чинного законодавства: пом'якшення адміністративних обмежень щодо здійснення підприємницької юридичної практики, відмовою від правової деталізації та регламентації суб'єктів підприємництва шляхом закріплення на нормативному рівні лише загальних принципів такої діяльності, максимального забезпечення економічної свободи підприємницької діяльності суб'єктів ринку.

Оскільки ринок юридичних послуг є стратегічно важливим для держави, то він певною мірою контролюється та управляється нею. Німецька модель соціальної економіки визначає межі такого впливу: «Свобода ринку через соціальні причини повинна бути обмежена там, де вона призводить до небажаних соціальних результатів, тобто результати вільного економічного процесу повинні бути скоректовані, якщо з погляду превалюючих у суспільстві цінностей вони є недостатньо соціальними» [5; 8, с. 63–64]. У табл. 1 і 2 узагальнено інструменти, які використовують у різних країнах, регулюючи ринок юридичних послуг.

Розвинуті держави дуже обережні в питаннях лібералізації сфери надання юридичних послуг. Інструментами державного регулювання ринку юридичних послуг є законодавчо закріплені механізми надання юридичної допомоги населенню; дієва політика інформування громадян про доступ до юридич-

Таблиця 1

Узагальнення закордонного досвіду та вітчизняної практики регулювання ринку юридичних послуг

Країна	Інструменти		
	На державному рівні	На регіональному рівні	Саморегулювання
Франція	АМ;ЗЗ; НО; ППК; Т; БЮД	АМ; ПО; ППС; ППК; НО; Т; БЮД; СЯ; М; КІ; Л	СО; ЦП; ППК; ПК; КТ; БЮД
Німеччина	ЗЗ; АФ; ППС; ППК; П	ЗЗ; ПО; НО; СО; ППК; М; СЯ; СП; КІ; Л; РР;	ПК; Т; РР; ППК
Швейцарія	ЗЗ; П; ПК; ППК	ЗЗ; НО; СО; ППЛ; ППС; СЯ; Л; ППК; ПО; П; Т; ЦП; БЮД; КІ	СО; ППК; Т
Великобританія	Т; ЗЗ; НО; ПО; ПК; СО; ППК; ЦП; БЮД	Т; СО; ПО; ПК; ППК; ППС; ЦП	СО; ПО; ПК; ППС; ППК; НО; АФ; БЮД;
США	ЗЗ; ППК; ЦП; БЮД; СО	ЗЗ; НО; ПО; ППС; ППЛ; НО; ППК; ЦП; М; ІЮД; Л; БЮД; СО; СЯ; СП; КІ; П; РР	СО; РР; ППК; Т; М; ІЮД; АФ; ЦП; РР
Нідерланди	ЗЗ; БЮД; ППС; ІЮД	СЯ; СО; ІЮД; БЮД; КІ; ППК	СО; Т; М; ППК; КІ
Польща	ЗЗ; НО; ППЛ; ППС; ПО; ППК; ЦП	ПО; СО; НО; ЦП; КІ; ППК; ПК; С	СО; ПО; НО; ППК; КІ; ЦП
Росія	ЗЗ; АМ; БЮД; СО	ПО; СО; М; ППК; БЮД; П; Л; РР	СО; ППК; РР
Білорусь	ЗЗ; НО; Л; ЦП;	ПО; ППК	ППК; ПО
Україна	ЗЗ; НО; П;	ППК; Л; КІ; БЮД; ПО; СО; ІЮД	ППК; ПО; СО

Позначення: ЗЗ - Законодавче забезпечення; ППЛ - Ліцензування; ППС - Сертифікація; НО - Наглядний орган; П - Податкове регулювання; ППК - Професійна підготовка та підвищення кваліфікації; Л - Лобізм; КІ - Кваліфікаційний іспит; АМ - Адвокатська монополія; БЮД - Безкоштовна юридична допомога; СП - Страхування; СЯ - Стандарти якості; Т - Традиції; РР - Репутаційні рейтинги; ПО - Професійні об'єднання; СО - Самоврядні організації; ПК - Професійні корпорації; ІЮД - Інтерактивна юридична допомога; АФ - Альтернативні джерела фінансування; ПЦ - Політика ціноутворення.

Джерело: складено автором на основі [1; 3; 9; 10]

них послуг; спеціальне нормативно-правове регулювання професійної діяльності на галузевому ринку; ліцензування юридичної діяльності; державні стандарти надання юридичних послуг; ведення державного реєстру учасників ринку; формування кваліфікаційних стандартів та вимог до професіоналів ринку; підтримка саморегулювальних об'єднань операторів ринку тощо.

У світовій практиці регулювання юридичного ринку найбільш поширеним є встановлена державою вимога обов'язкового членства юриста в адвокатських утвореннях, основною організаційно-правовою формою яких в країнах Західної Європи є некомерційне саморегулювальне партнерство. Саморегулювання ринку юридичних послуг здійснюється за наступними моделями: класична, за якої членство в адвокатурі пов'язане з належністю до палати (колегії) адвокатів, членами якої є адвокати, приписані до Верховного суду тієї самої землі, області, території (ФРН, Франція, Італія, Греція, Іспанія, Голландія, Бельгія); територіальна – палати утворюються за територіальною ознакою й об'єднують усіх адвокатів, внесених до реєстру уповноваженого органу того чи іншого суб'єкта федерації. Юрисдикція кожної палати адвокатів поширюється на територію відповідного суб'єкта федерації (Австрія, Російська Федерація); самоврядування через асоціації, союзи (Швеція, Швейцарія); судові інни – традиційна форма самоорганізації адвокатської спільноти в Англії та Уельсі (займаються підготовкою адвокатів і мають виняткове право прийому в адвокатуру) [7, с. 46–49].

Сучасна ситуація показує, що державне регулювання професії саме по собі не приводить до підвищення якості надання послуг. Ринок та саморегулювальні механізми справляються з цим набагато краще. Хоча і вони не володіють повним набором інструментів забезпечення якості юридичних послуг. За кордоном питання постійного професійного розвитку юристів перебуває у віданні органів самоврядування спільнот юристів. Незначне втручання держави в їхні рішення створює ідеальні умови для незалежності та саморегулювання юридичної професії та більш успішного надання юристами кваліфікованої юридичної допомоги. А. Муранов [6, с. 179] узагальнив стилістичні особливості в регулюванні постійного професійного розвитку юристів для розвинутих країн: в Англії це визнається швидше приватною справою, що визна-

ється відносинами між асоціаціями юристів та їхніми членами; федеральна структура США вимагає вирішення таких питань на рівні штатів із досить мінімальною участю державних органів; у Німеччині акцент роблять на процедурних деталях постійного професійного розвитку юристів; у Франції використовують змішаний підхід.

У табл. 2 узагальнено практику регіонального регулювання ринку юридичних послуг у різних країнах. Серед найбільш уживаних інструментів можна відзначити ті, які пов'язані зі співробітництвом, якістю та знаннями: регіональні професійні об'єднання, регіональні саморегулювальні організації, які об'єднують усіх активних учасників ринку, професійна підготовка та підвищення кваліфікації операторів ринку, лобізм, системи контролю якості юридичних послуг регіональних провайдерів, національні та регіональні репутаційні рейтинги.

Регулювання на регіональному рівні має саморегулювальну природу, яка виражається у створенні добровільних горизонтальних регіональних об'єднань юристів із метою підвищення правової культури громадян та бізнесу; забезпечення неперервного професійного розвитку юристів; соціальної відповідальності юридичного бізнесу; розробки і впровадження в ділову практику стандартів і норм професійної діяльності; контролю дотримання стандартів учасниками ринку; рейтингування учасників ринку. Основою залучення клієнтів в юридичну фірму, особливо в регіональну, становить репутація фірми та рекомендації клієнтів, традиції та корпоративна етика, рівень якості юридичного обслуговування клієнтів та активне застосування маркетингових інструментів, соціальна відповідальність компанії та рівень взаємодії з територіальною громадою.

Висновки. Як свідчить зарубіжний досвід, саморегулювання ринку юридичних послуг є ефективним за його підтримки на національному та регіональному рівнях. В умовах сучасної ринкової економіки найкращий результат в регулюванні ринку досягається при гармонійному поєднанні та взаємному доповненні державного, регіонального та саморегулювання. Від стану та тенденцій розвитку національних та регіональних ринків юридичних послуг залежить не тільки можливість конкретної особи чи суб'єкта бізнесу отримати професійну юридичну допомогу, але й загальний стан прав та свобод в країні, рівень соціально-економічного розвитку та ділової активності.

Таблиця 2

Поширеність окремих інструментів регіонального регулювання зарубіжного ринку юридичних послуг

	ЗЗ	ППЛ	ППС	НО	П	ППК	Л	КІ	АМ	БД	СП	СЯ	Т	РР	ПО	СО	ІД	АФ	ЦП
Франція			+	+		+	+	+	+	+		+	+	+	+	+			
Німеччина	+					+	+	+			+	+	+	+	+	+		+	+
Швейцарія	+	+	+	+	+	+	+	+		+		+	+	+	+	+			+
Італія				+			+								+	+			+
Великобританія			+			+	+	+				+	+	+	+	+		+	
США	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Швеція															+	+			
Нідерланди						+	+	+		+		+			+	+	+		
Росія					+	+	+	+		+				+	+	+			
Польща				+		+		+	+		+	+			+	+			+
Всього						8	8					7		6	10	10			

Позначення: ЗЗ – Законодавче забезпечення; ППЛ – Ліцензування; ППС – Сертифікація; НО – Наглядний орган; П – Податкове регулювання; ППК – Професійна підготовка та підвищення кваліфікації; Л – лобізм; КІ – Кваліфікаційний іспит; АМ – Адвокатська монополія БЮД – Безкоштовна юридична допомога; СП – Страхування; СЯ – Стандарти якості; Т – Традиції; РР – Репутаційні рейтинги; ПО – професійні об'єднання; СО – Самоврядні організації; ПК – Професійні корпорації; ІЮД – Інтерактивна юридична допомога; АФ – Альтернативні джерела фінансування; ЦП – Політика ціноутворення.

Джерело: складено автором на основі [1; 9]

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Космина А. International: нульова ставка / А. Космина // Український юрист. – 2012. – № 12. – С. 36–39.
2. Луць Л.А. Сучасні правові системи світу : [навч. посіб.] / Л.А. Луць. – Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2003. – 234 с.
3. Маллаев В. Регулирование деятельности объединений адвокатов в Польше / В. Маллаев [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.attorneys.od.ua/.../2-regulirovanie%20dejatelnosti%20advokatov%20v%20polshe.pdf.
4. Марченко М.Н. Право Европейского Союза. Вопросы истории и теории : [учеб. пособ.] / М.Н. Марченко, Е.М. Дерябина. – М. : Проспект, 2010. – 432 с.
5. Музюкин Д.В. Правовое обеспечение рынка юридических услуг : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Д.В. Музюкин. – Новосибирск, 2007. – 20 с.
6. Муранов А.И. Постоянное профессиональное развитие адвокатов: некоторые принципиальные моменты. Иностраный и международный опыт / А.И. Муранов // Вестник Федеральной палаты адвокатов Российской Федерации. – 2010. – № 4. – С. 168–186.
7. Ославський М.І. Виконавча влада в Україні: організаційно-правові засади : [навч. посіб.] / М.І. Ославський. – К. : Знання, 2008. – 216 с.
8. Основы экономической теории: принципы, проблемы, политика. Германский опыт и российский путь / У. Базелер, З. Сабов, Й. Хайнрих, В. Кох. – СПб. : Питер, 2000. – 800 с.
9. Підлісний Є. Здоровий консерватизм / Є. Підлісний // Український юрист. – 2009. – № 11. – С. 36–38.
10. Польша. Практические процедуры доступа на рынок / Министерство экономического развития РФ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ved.gov.ru/exportcountries/pl/pl_market/pl_pract_access/.
11. Святоцький О.Д. Адвокатура України : [навч. посіб. для студентів юрид. вищих навч. закладів і фак.] / О.Д. Святоцький, М.М. Михенко. – К. : Ін Юре, 1997. – 224 с.
12. Хохуляк О.О. Особливості формування цінової політики на ринку юридичних послуг в Україні / О.О. Хохуляк // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки». – Черкаси : ЧДТУ, 2013. – Ч. III. – № 33. – С. 148–152.

УДК 338.1:332.144(477)

Ценклер Н.І.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри бухгалтерського обліку
Ужгородського торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету*

РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ: СТРАТЕГІЯ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

У статті розроблено стратегії та механізми розвитку економіки Карпатського регіону в умовах євроінтеграції. Визначено, що першочерговим кроком на національному та регіональному рівнях має бути розробка та затвердження стратегії розвитку економіки регіонів в умовах євроінтеграції. На підставі проведених досліджень запропоновано окремі напрями та механізми реалізації такої стратегії, а також принципи, на яких вона повинна базуватися. Основними складовими стратегії розвитку економіки Карпатського регіону в контексті євроінтеграції мають бути просторовий, інноваційний та соціальний розвиток.

Ключові слова: Карпатський регіон, євроінтеграція, стратегія розвитку.

Ценклер Н.И. РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ КАРПАТСКОГО РЕГИОНА И ЕВРОИНТЕГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ: СТРАТЕГИЯ И МЕХАНИЗМЫ РЕАЛИЗАЦИИ

В статье разработаны стратегии и механизмы развития экономики Карпатского региона в условиях евроинтеграции. Определено, что первоочередным шагом на национальном и региональном уровнях должна быть разработка и утверждение стратегии развития экономики регионов в условиях евроинтеграции. На основании проведенных исследований предложены отдельные направления и механизмы реализации такой стратегии, а также принципы, на которых она должна базироваться. Основными составляющими стратегии развития экономики Карпатского региона в контексте евроинтеграции должно быть пространственное, инновационное и социальное развитие.

Ключевые слова: Карпатский регион, евроинтеграция, стратегия развития.

Tsenkler N.I. ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE CARPATHIAN REGION AND EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES: STRATEGY AND IMPLEMENTATION MECHANISMS

The strategies and mechanisms of economic development of the Carpathian region in the context of European integration in the article were developed. The primary step in the national and regional levels should be the development and adoption of a strategy of economic development of regions in terms of European integration were determined. The research suggested some directions and mechanisms of implementation of such a strategy, as well as the principles on which it should be based. The main components of the strategy of economic development of the Carpathian region in the context of European integration must be spatial, innovation and social development.

Keywords: Carpathian region, European integration, development strategy.

Постановка проблеми. Важливим викликом економічної безпеці Карпатського регіону за умови активізації процесів євроінтеграції може бути зростання відкритості економіки. З іншого боку, у нових умовах постають і нові загрози економічній безпеці регіону, зумовлені як зростанням конкуренції і посиленням позицій європейських виробників на регіональному ринку, так і скороченням або повним

розривом зовнішньоекономічних зв'язків із Росією. Ефективне впровадження різнопланових стратегій розвитку Карпатського регіону неможливе без налагодження дієвої системи управління прийняттям та реалізацією відповідних рішень. Саме цим і зумовлена необхідність в інституціоналізації Карпатського регіону як окремого об'єкта чи суб'єкта управління розвитком економіки.